

ZANDHAGEDISSEN EN KOEIEN, BIJTEN DIE ELKAAR?

Axel Groenveld

In 1998 werd Werkgroep Monitoring benaderd door Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN) voor een zandhagedissenmonitoring op een nieuw begrazingsgebied. Het Kraansvlak (ten noordoosten van Zandvoort) zou gedeeltelijk in begrazing worden genomen en monitoring van zandhagedissen was één van de methoden om de gevolgen van de begrazing te kunnen evalueren. Het was de bedoeling om vijf jaar lang twee trajecten volgens de methodiek van het Meetnet Reptielen te volgen, waarbij één traject buiten het raster als referentie moest dienen. Omdat we in het algemeen nogal sceptisch tegenover begrazing staan, gingen we graag in op dit aanbod.

duindoorn

Een gebied van 125 hectare zou buiten het vogelbroedseizoen begraasd gaan worden met 22 koeien. Het eerste jaar van monitoring (1998) diende als referentie jaar: er waren nog geen runderen ingeschaard. Het volgende voorjaar was het raster al wel geplaatst, maar waren de koeien nog steeds niet aanwezig. Pas in de zomer van 1999 zijn de koeien in het gebied losgelaten. Dit was als eerste te zien aan de her en der verspreid liggende vlaaien en enkele tredpaadjes langs het raster. Van enig effect op het traject zelf was nog weinig te merken. Nu, halverwege het derde jaar van monitoring begint het

grazen van de koeien effect te hebben op de vegetatie. Beide trajecten liggen in het struweelrijke middenduin en bestaan uit een vegetatie van duindoornstruweel met helm- en duinrietbegroeiing, afgewisseld met enkele vlier- en ligusterstruiken en open zandplekken. Het duindoornstruweel was op veel plaatsen heel dicht en ondoordringbaar. Het eerste merkbare effect van begrazing is dat juist deze struwelen meer open worden gemaakt. Blijkbaar weinig geremd door de prikkers van de duindoorn, weten de koeien, zelfs op vrij steile hellingen, nog tredpaadjes te maken door het struweel heen. Door het openen van het struweel en het daarin begrazen en creëren van open plekjes, lijkt er meer geschikt microhabitat voor de hagedissen te ontstaan.

zand

Een groot deel van het traject bestaat uit een vrij steile helling. En ondanks dat de koeien een voorkeur lijken te hebben voor de lagere delen van het terrein, blijken ze zich toch regelmatig aan een beklimming te wagen. Dit heeft tot gevolg dat er her en der op de helling, door de betreding van de koeien en vervolgens door afkalving, open zandplekken ontstaan. Deze plekken lijken goed dienst te kunnen doen als eiafzetlocatie. Mits ze natuurlijk niet al te frequent worden belopen, want dan zouden de legsels ook weer vertrapt worden.

Een deel van het traject in het Kraansvlak voordat het in begrazing werd genomen. Het struweel op de achtergrond was nog erg dicht. Op de voorgrond een zandkuil waarvan de randen door vrouwtjes zandhagedissen voor eiafzet gebruikt worden

aantal hagedissen

Al met al lijkt het er op dat de begrazing in dit duingebied momenteel goede randvoorwaarden schept voor het voorkomen van zandhagedissen. Soortgelijke positieve geluiden klinken ook uit begrazingsprojecten in Duin en Kruidberg (NM) en Meijendel (DZH) waar met pony's begraasd wordt. Voor het vaststellen van trends in de hagedissenstand zullen de trajecten in het

Kraansvlak nog een aantal jaren gevolgd moeten worden. Nu, na drie jaar monitoring en één jaar begrazing, lijkt het erop dat er in het begraasde traject meer dieren worden gezien sinds de instelling van de begrazing in 1999 (zie tabel 1). We kunnen echter nog geen conclusies aan deze waarnemingen verbinden, want ook in het niet begraasde traject zijn dit jaar meer hagedissen gezien.

Tabel 1. Gemiddeld aantal waargenomen zandhagedissen in het Kraansvlak

Kraansvlak	1998	1999	2000
aantal telrondes	7	7	4
Begraasd traject, sinds 1999	4,7	1,1	6,8
Onbegraasd traject	7,2	6,9	12,0

begrazing in heide desastreus

Het bovenstaande staat in schril contrast met de gevolgen van begrazing in verschillende door mij bezochte heidegebieden, waar eveneens de zandhagedis voorkomt. In de kalkrijke duinen heeft de zandhagedis het voordeel dat duindoorn één van de meest dominante structuurgevers is op microniveau. Dankzij de doorns wordt deze struik vrijwel niet gegeten. Gevolg is dat het struweel blijft staan, maar de aangrenzende kruiden en gras worden weggevreten, waardoor er openheid ontstaat in de beschutting en luwte van de struwelen. Dit zijn goede voorwaarden voor de zandhagedis. Heide is echter wel eetbaar! Bij begrazing van heideterreinen wordt dan ook vaak de gehele vegetatie in zo'n gebied kort gesnoeid. Hierdoor verdwijnt de variatie in

begroeiingslagen en daarmee ook de beschutting die de zandhagedis nodig heeft.

bijten ze elkaar?

Ik kan nu nog niet voorspellen of het door mij waargenomen positieve effect in de duinen stand blijft houden. Als de koeien in dit tempo door blijven gaan met het openen van het struweel, zou dat best kunnen uitdraaien op het slopen van het struweel, wat weer nadelig is voor de hagedissen. Maar vooralsnog lijkt het begrazen van dit duingebied met koeien en het voorkomen van de zandhagedis elkaar niet te bijten. Het blijft echter ten alle tijde noodzakelijk om bij een begrazingsproject als deze de gevolgen op de vegetatiestructuur en op het voorkomen van reptielen te blijven volgen.

